

Redacțiunea, Administrațiunea și
Tipografia:
BRAȘOVU, piața mare Nr. 22
Brisuri neprimite nu se re-
misesă. Manuscrisurile nu se re-
trimite!

Bitouale de știri:
Brașov, p. a. mare Nr. 22
Inserate mai primite în Viena
Hudolfi Kossel Hausenstein & Volger
(Otto Mas), "envi: Schölk, Alois
Herd I. M. Dukas, A. Oppelt, J. Don-
enberg" în Buaputa: A. V. Gold-
berger An. or. Muz. Ekeim. Be-mat:
in Frankfurt: G. L. Damb; in Ham-
burg: A. Steiner.
Prețul inserțiilor: o seriă
garmondă pe o colônă 6 or.
și 80 or. Imbru pentru o pu-
blicare. Publicar! mai dese
după tarif și învoială.
Reclame pe pagina III-a o
sereă 10 or. v. a. s. 80 ani.

GAZETA TRANSILVÂNIEI

(NUMER DE DUMINECĂ)

"Gazeta" este în fă-care di.
Abonamente pentru ANȘU-Ungaria:
Pe unu an 12 fl., pe șe- luni
6 fl., Pe trei luni 3 fl.
Pentru România și strălinate:
Pe unu an 40 franci, pe șe-
luni 20 franci, pe trei luni
10 franci.
Se pronomă în toate ofișele
postale din țara și din afară
și la dd. colectori.
Abonamentul pentru BRAȘOV:
In administrațiune, piațamare
Nr. 22, etagiul I. pe unu an
10 fl., pe șe- luni 5 fl., pe trei
luni 2 fl. 50 or. Cu dusul în
casă: Pe unu an 12 fl. pe
șe- luni 6 fl., pe trei luni 3 fl.
Unu exemplar 5 or. v. a. s. 80
ani.
Atâtă abonamentele câtă și
inserțiunile suntă a se plăti
înainte.

Nr. 181.—Anul III.

Brașov, Duminecă 12 (24) August

1890.

Brașov, 11 August st. v.

In numărul de Dumineca tre-
cută am adus un raport scurt
și general despre mersul pro-
cesului de pressă al "Gazetei"
promițându că vom aduce și pen-
tru cetitorii noștri de Duminecă
o dare de semnă mai amănunțită.

Acăsta o facem adă, reprodu-
cându totu ce este mai esențial
din desbaterile urmate înaintea
Curții cu jurați din Clușiu în per-
tractarea dela 2 (14) August a.
c., care a durat dela 9 dimineța
până la 9 ore sere.

Astfelu voru puté primi ceti-
torii noștri o iconă fidelă despre
întregu decursul acestui proces,
care ne arată lămurit starea în
care ne aflăm noi adă Români
cu limba noastră, cu drepturile nô-
stre, și asupra, la care suntă es-
puse acestea de cătră cei dela pu-
tere, care ne strigă prin graiul
procurorului, că "se ne rugămă lui
Dumneșu pentru "haza", ér nu pen-
tru "patriă".

Din vorbirile ținute în decur-
sul procesului din partea acusa-
torului publicu, a acusaților și a
apărătorului, reproducem și pentru
cetitorii noștri de Duminecă în totă
estinderea lor vorbirile privitoare
la dreptul limbii române.

Procesul de pressă al "Gaz. Trans."

Ședința se începe la 9 ore a. m.
Tribunalul: președinte ad hoc Bela Szász,
juđi: Emerișu Miko și Ludovicu Becsek.
Notar: Dr. M. Rotaridesz.

Acusatoru publicu: substitutul de
primu-procuror din Tergul-Mureșului
Dr. Jeszenszky. Tălmăciu: Dr. Aurel Isacu.

Acusații: Traianu H. Popu colabo-
ratoru internu și Dr. Aurel Mureșianu
directoru și redactoru resp. alu "Gazetei".
Apărătoru adv. Iosif Romanu.

Pe la orele 11³/₄ s'a constituitu ju-
riul din următoarele persoane:

Pakey Lajos, ingineru; Macskassy
Pal, proprietaru; Acs Sándor, birtașu;
Csakány István, proprietaru; Losonczy
János, președ. oficiului orfanalorășe-
nescu; Boross Lajos, priv. Dr. Ferencz
Akos, fiul episcopului unitaru; Dr.
Farkas Geza, medicu; D. Deak Iozsef,
comerciantu; Dr. Maly István, medicu;
K. Biasini Sandor, comerciantu; Dr.
Fabinyi Rudolf, profesor de universi-
tate.

Jurații suplenți: Dr. Arkosi Gyula
și Konya Sandor.

Urmăz depunerea jurământului de
cătră jurați. Se punu acusaților întrebări
generale și se cetesce actul de
acusațiune, care s'a publicat.

Cestiunea limbii.

Președintele adresă prin d-lu talmă-
ciu cătră acusați întrebarea decă vo-
iescu să facă vr'o observare din par-
tele.

Traianu Popu: Domnule Preșe-
dinte! Onoratu tribunalu cu jurați!
Fiindcă voiu să mă folosesc de drep-
tul ce mi-lu dă legea de a mă apăra
în limba mamei mele și după ce apăra-
rea mea în limba română nmai atunci
ar avé înțelesu decă ea ar fi și price-
pută de domni jurați, car suntă chi-
amați a se pronunța asupra vinovăției
acusaților, rog pe domnul preșe-
dinte să binevoiescă a adresa d-lor ju-

rați întrebarea, decă înțelegu limba ro-
mână, căci în casul contraru ori-ce
apărare din parte'mi ar fi zadarnică.

Dr. Mureșianu. Domnule Președinte!
Onoratu Curte cu jurați!

Este o lege constituțională ungu-
rescă, pe care se razimă cererea conso-
țului meu, o lege, despre care actul de
acusațiune dice, că este legea fundamen-
tală, prin care se stabilește starea de
dreptu publicu în statul ungaru.

Și eu, la rândul meu, mă simt
nevoitu a face declarațiile mele cu pri-
vire la acăsta lege constituțională, deși
eu stau astădi înaintea D-Vostră pe
banca acusaților nu pe temeul unei
legi constituționale, ci pe temeul unei
patente împărătesci austriace absolutis-
tice din anul 1852, — *császari osztrák
patens*, cum dice actul de acusațiune—
*care spre marea noastră durere este susți-
nută încă și astădi în Transilvania în po-
triva noastră.*

Eu figurez dér astădi aici — per-
miteți-mi espresiunea — ca acusat
impărătescu, pe când consoțul meu, fi-
indu trasu la răspundere pe basa codi-
celui penalu ungurescu, figurez aici ca
acusat regescu. (Mișcare și ilaritate.)

Este dér, onorati Domni, starea es-
cepțională din Ardelu, care m'a adus
adă ca acusat înaintea D-Vostră, stare
fôrte caracteristică pentru nemulțămirea,
care a provocat acăstu procesu de
pressă.

Onorata procuratură din Tergu-Mu-
reșului cu ajutorul acelei patente abso-
lutistice austriace, lăsată pău adă în vi-
gore, mă trage și pe mine la răspundere
pentru cuprinsul articulelor împriocinați
ca redactoru alu foi și nu se mulțămesc
cu răspunderea autorului acelor
articuli.

Și pe când eu sunt țiritu aici în-
aintea Curții cu jurați, câte-va ore de-
parte de Clușiu, în Oradea-mare de pildă
ori în Dobrișin, procurorul n'ar mai
puté să mă tragă la răspundere, pentru
că în Țera ungurescă nu se guvernăză
cu legi absolutistice austriace, acolo pôte
fi trasu la răspundere numai autorul,
niciodată însu și redactorul foi. (Sen-
sațiune.)

Acăsta dovedesce, domnilor, că
egalitatea de dreptu, de care ni-se totu
vorbesce, nu esistă, și că Ardelul este
guvernatu cu legi escepționale.

Esistă însu și pentru Ardelu și este
în vigore legea de naționalitate din 1868,
lege fundamentală, cum dice actul de
acusațiune.

Acăsta lege ne dă dreptul, nou
acusaților, de a ne apăra în limba nô-
stră maternă.

Ei bine, Domnilor, decă legea ne
dă acăstu dreptu de limbă, ea trebuie să
ne dea și puțința de a-lu esercita cu
efect. Pentru ca apărarea noastră în
limba maternă să se pôtă face cu
acelu succesu și cu acea valore, ce-o
pretinde rațiunea legii, care ne dă a-
căstu dreptu, este de lipsă înaintea
tote să fim înțeles de judecătorii
noștri. (Aplause sgomotoșe din partea
publicului român.)

(Președintele: Rogu pe auditori să se
abțină de ori-ce manifestare în decur-
sul pertractării.)

Ce prețu mai pôte avé pentru noi
Români dreptul de limbă, ce este sta-
bilitu în legea constituțională ungurescă,
art. 44 din 1868, decă limba noastră nu

este înțelesă nicăiri de cătră aceia, cari
suntă chiamați a judeca asupra-ne și
asupra causeror noastre de totu soiul?

Legea, care a stabilitu acăstu dreptu,
a trebuit dér să prevadă și a și pre-
vedutu în paragrafi ei, ca judecătorii
să cunoscă limba poporului, și praosa
contrară ce s'a incubat de multu ani
incôce a pututu să zădărnicescă esercita-
rea faptică a dreptului nostru, dér n'a
pututu să deroge legii, ce este în vigore.

Și cu câtu mai multu nu este de
lipsă în casul de față, ca judecătorii
noștri, jurați, să cunoscă limba în care
se apăra acusații?

Ați auditu, domnilor, înaintea c'unu
cuartu de oră jurământul solemn, ce
l'au depus domni jurați, că voru judeca
numai și numai după *imediată impresiune*,
ce-o voru primi din cele ce voru aduce
înaintea acusatorului publicu și acusații.*)

Cum își voru puté dér căștiga
domni jurați convingerea despre vino-
văția, ori nevinovăția noastră, decă nu ne
voru înțelege apărarea?

N'am să facu nici cea mai mică
obiecțiune cu privire la caracterul și
onorabilitatea acestor cetățeni, cari au
fostu chiamați aici să ne judece, dér
sunt informatu și am înțelesu în cursul
șilei de eri chiar dela d-lu președinte,
că nu sciu românesce, căci aici în Clușiu,
între Maghiari, limba acăsta nu se cul-
tivă. Așadér pe lângă cea mai mare
bunavoință a domnilor jurați, apărarea
noastră ar fi și ar rămâne zadarnică, decă
nu ne cunoscă limba.

Domnule Președinte! Onoratu curte
cu jurați! Vă este fôrte bine cunoscutu,
că în ordinațiunea ministerială, prin care
se regulăză procedura înaintea curții cu
jurați pentru delictale de pressă, se sta-
biliesce anume într'unu paragrafu (§ 49)
ca acusații să ocupe locu deschilinitu de
auditori, și *față în față cu jurații*, cum
stămă noi acuma. Și de ce acăsta? Pentru-
ca, dice acea ordinațiune, jurații să pôtă
avé pe acusați mereu înaintea ochilor
lor în totu decursul ședinței așa, că
*nu numai să asculte vorbele și declarațiile
lor, dér să observe chiar și fețele și mi-
mica lor, ca să se convingă de impresiune
au făcutu asupra lor dovedile aduse, decă
se simtă ori nu vinovăți?*

In față acestei împrejurări, vă în-
trebă, mai pôte fi și numai cea mai mică
îndoielă despre aceea, că jurații trebuie
să pricepă și limba acusaților, ca să
pôtă aduce unu verdictu dreptu? (A-
plause).

Eu, Domnilor, nu apăr aici nu-
mai unu dreptu individualu, ci apăr unu
principiu și unu postulat de frunte na-
țională. Și cine dintre conaționali mei
români să fiă chiamați de a lua în apă-
rare dreptul limbii române, mai multu
decătu mine, redactorul și directorul
celei mai vechi foi românesci, care de
53 de ani luptă pentru libertatea și drep-
turile poporului român și pentru binele

*) Jurământul ce l'au depus ju-
rați este de următorul cuprinsu:

"Jur pe viul Dumneșu, că voiu
urmări cu atențiune și consciențios totu
decursul pertractării, și punându la o
parte favorul, frica, ura și ori-ce con-
siderațiune personală, voiu judeca numai
și numai după impresiunea ce-o voiu primi
din țaria și motivele acusării și ale apă-
rării, cumpănindă și pe una și pe alta,
voiu judeca numai după convingerea
mea internă, dreptu, liberu și cinstitu.
Așa să'mi ajute Dumneșu!"

patriei nostre iubite, pe care am
apărat-o în cursul vécurilor trecute
cu brațele nostre și cu sângele nostru?
(Aplause.)

Și tocmai în calitatea acăsta de di-
rector alu "Gazetei" am trebuit să facu,
Domnilor, cea mai durerosă esperință
de unu lungu șir de ani în privința
dreptului de limbă alu poporului român.
Din toate ținuturile locuite de Români
primescu zilnic informațiunile cele mai
triste despre suferințele poporului nostru,
din cauză că i-se calcă acăstu dreptu
sfântu alu șeu. Țeranul român este
judecatu într'o limbă, pe care nu-o în-
țelege. Totă pertractarea decurge în limba
maghiară, în urmă i-se aduce sentința,
dela care atără adeseori bunastarea, li-
bertatea și totă esistența lui și pôte să
fiă condamnatu și la 20 de ani închisore
ori chiar la spândurătoare, fără ca să fi
înțelesu pe judecătorii și și acăștia să-lu
fi înțelesu pe elu de dreptul și cum se
cuvine. (Aprobări sgomotoșe).

Astfelu, Domnilor, astădi aprópe
patru din cinc pârți ale poporațiunii
Ardealului nu-și mai pôte apăra cu suc-
cesu averea, libertatea și viața înaintea
judecătorilor din țera, pentru că acestea
în cele mai multe pârți nu-i înțelegu de
locu limba.

Este ore demnă acăsta procedură
pentr'unu statu, care se numără între
statele civilizate? Asemeni stări triste
nu se mai află în nici o țera din bėtrana
Europă, nici chiar în țerile absolutistice.

Apărăndu dreptul meu de limbă,
im ridicu totodată vocea și în intere-
sul libertății poporului român, care
sufere grozavu din cauză, că nu se res-
pectăză cătuș de puțin acele disposi-
țiuni ale legilor, cari favorisăză măcar
incătu dezvoltarea și înaintarea lui.

Domnule Președinte, Onoratu Curte
cu jurați! Etă motivele pentru cari mă
alăturu din totu sufletul la cererea ce
a adresat-o consoțul meu acusat d-lui
președinte și pentru cari ilu rog și eu
din parte'mi să întrebe pe domni jurați
decă sciu șeu nu românesce? Ceru acăsta
pe temeul articulelor de lege 44 din
1868, adecă pe temeul unei legi fun-
damentale constituționale. (Aplause pre-
lungite din partea publicului român.)

Președintele admonieșă repetitu pe
auditori de a se reține dela ori-ce ma-
nifestațiune.

Dr. Jeszenszky substitutul de primu
procuror: Se vede, că acusații voru să
urmeze aceeași procedere, ce au probat-o
înaintea de doi ani aici, când au
declarat, că nu se potă apăra, decă ju-
rații nu sciu românesce. Acăsta e vorbă
gólă. D-vostră aveți apăratu, care în-
țelege limba d-vostră și este și talmăciu,
care traduce apărarea d-vostră. Una să
nu uite d-nii acusați, că decă voru tăcé
ar dovedi numai, că ori nu potă să res-
pondă la acusările ce li-se facu, ori vo-
iescu să jöce rolul de martiri, ca să
pôtă spune soților lor de principii:
etă ne-au condamnatu fără ca să ne fi
ascultat. Ce privesce cererea lor ca
să se întrebe jurați, decă sciu româ-
nesce? eu mă opun de a se face o
astfelu de întrebare. Mă opun pentru
aceea, pentru-că curtea cu jurați s'a con-
stituitu după lege cu concursul dn.-loru,
dér mă opun mai cu semnă pentru aceea,
pentru-că aici nu e cestiunea, decă ju-
rații sciu românesce, ci decă acusații
sciu unguresce, pentru-că limba ma-

ghiară este prima limbă a legii. (El-jenuri din partea publicului maghiar.) Procedura noastră circumscrisă clară calificarea juraților: niciunul nu se dă, că jurații trebuie să știe și românește. Este mai mult decât pretențios, decât un bărbat de 43 de ani, cetățenul ungar și redactorul, nu știe unguerește, ci pretinde, ca doisprezece bărbați pentru placul lui să învețe românește. Cere să se respingă cererea acuzatorilor.

Dr. Mureșianu cere cuvântul. — Președintele ține, că nu este la ordine să vorbescă d-sa. — Dr. Mureșianu declară că fiind atacat de către d-lu procuror, voiesc să-i răspundă personal. In cele din urmă președintele îi dă cuvântul:

Dr. A. Mureșianu: D-lu procuror vrea să ne atribue nouă acuzărilor un rol nedemn pentru bărbați serioși. Contra această protestăm. Noi cerem să ni-se recunoască un drept, această amă cerut'o și acum doi ani, când ne-am aflatu éráși înaintea curții cu jurați și această o vom pretinde totdeauna. Nu voim grație, ci dreptul nostru. Ceea ce a d-lu procuror despre talmaciu n'are nici un temei. Este cu neputință unui talmaciu, fi omu cât de inteligent, ca să red în traducere ceea ce vorbim noi așa, cum simțim noi. Nu este vorba aici, decât seim noi acuzății unguerește ori nu, ci este vorba decât suntemu séu nu cetățeni egal îndreptățiți; in casul dinteu trebuie să ni-se recunoască dreptul de limbă și judecării să ne înțelegă limba. Ér in ceea-ce privește cestiunea de limbă, declară, că eu unul ca cetățen al acestui stat mă simt forte liniștit în conștiința mea, că nu știu pleda aici unguerește, căci sunt om privat, independent și n'am nici o îndatorire in privința acesta, dér, domnilor, este rușine și lucru ne mai auditu, că substitul primului procuror al Ardealului, care este locuitu aproape patru din cinci părți de Români, nu știe nici un cuvânt românesc. (Aplause frenetice. Sgomot mare).

Președintele admoniează ultima-ora pe public să fi liniștit, căci in casu contrar va face să se deserteze sala.

Cu privire la cererea acuzărilor in cestiunea limbei, d-lu președinte face o enunțiere de următorul cuprinsu:

Președintele: Cererea acuzărilor, ca eu să adresez juraților întrebarea, decât știu séu nu românește, nu pot să o implinesc, deore-ce in înțelesul art. 44 din 1868 limba oficială a judecătorilor este cea maghiară, dér după această lege le este ertat acuzărilor de a se apăra in limba lor. Acuzății se pot apăra in trei chipuri: mai întâi articolii lor au fost cetiți in traducere maghiară, al doilea au apărătoru, care ca avocat trebuie să știe și să vorbescă unguerește, și in fine este talmaciu judecătorescu, care pôte talmaci juraților vorbirile lor. Este dér posibil ca jurații să primescă o impresiune imediată din apărare informându-se de ajuns despre cuprinsul ei. In fine declară, că acuzății prin aceea, că s'au folosit de dreptul de a respinge din parte-le 12 jurați, jurinlu s'a compus din persoane cunoscute și recunoscute de acuzății. De aceea nu pôte pune întrebarea juraților și nu va discuta mai departe asupra cestiunei. Pentru calificarea juraților nu este de lipsă conștiința altei limbi afară de limba statului.

Dr. Mureșianu își rezervă dreptul de a răspunde mai târziu la această enunțiere presidentială.

*

Apărătorul Iosif Romanu cere apoi să se alature la actele doveditoare numărul din „Budapestes Tagblatt“ dela 6 Aprilie a. c. cu articolul lui Ivor Kaas, care a servit de basă articolului din „Gazeta“ nr. 72. Procurorul se opune cererei, ér tribunalul o respinge. Asemenea respinge tribunalul cererea acuzărilor ca să se cetască procesele verbale luate înaintea judelei instructoru din Brăsovu.

Se cetesc apoi atestatele dela judecării și dela poliția privitoare la acuzății și președintele dă cuvântul procurorului.

Dr. Jeszenszky, substitut de procuror, in vorbirea sa de acuzățiune se provocă la istorie. Ține, că numai înțelepciunea, vitejia și curajul Ungurului a susținut și a apărât tot-deuna această patriă; Ungurul a fost acela, care a dat acestui stat constituția și încă — dăce procurorul — una dintre cele mai liberale constituții in Europa. De aci vrea el să arate, că Ungurul are supremația, elu este stăpânitoru in această țară. Și in privința numărului Ungurii sunt aproape pe jumătate atâția, câtu celelalte 5—6 naționalități la oaltă luate, in mâna Ungurului este averea, elu are știința; prin urmare Ungurul are dreptu de a pretinde, ca acestu stat împreună cu instituțiunile lui să aibă caracteru naționalu, și încă exclusiv naționalu maghiar.

Și cine cutază a vătămă acestu drept și a dăce Ungurului, că este usurpator? Étă-lu, — dăce procurorul arătându spre acuzat, — acesta este omul, care-și bate jocu de Unguru, dăcându-i verde'n față: Tu ești usurpator! Mă rog, pentru acesta nu lăsați din mâna pe acuzății, ci judecați-i!

După-ce îndrugă încă multe alte verți și uscate — după dicala „laudă-te gură, că écă pumnul!“ — procurorul continuă astfelu:

„Arătați-mi d-vóstră in lumea civilizată încă unu statu naționalu unitar desvoltat pe base istorice, care ar da atâtea drepturi și atâtea libertate naționalităților străine, cât nu vorbescă limba statului! Și când au fost împedecate in libera exercitare a acestu drept? Până când acelea au stat in serviciul scopului arătat — nici odată! Și apoi ar trebui să știi, — nu s'a întâmplat de mult, căci fiă-cine își aduce aminte, — că in Agramu, tineri croați au scuipat pe nisele femei maghiare, pentru-că acestea conversau unguerește; in Praga éráși celoru ce nu vorbiau in limba cehă in publicu li-s'au spart capetele. Astfel se pórta societatea in vecinătatea noastră cu cei ce nu vorbescă limba lor națională.

„Și ore cum se pórta statele?

„Sé privim dincolo in vecina Româniă: ce facu cei rudiți cu d-vóstră, prin limbă și rassă, cu neromâni? După datele statistice, acolo înainte de asta o vre-o 3 decenii, trăiau celu puțin 1 milion de Ciangăi. Și ore ați căți sunți? Abia 30,000. Unde sunți, unde a dispărut acestu popor? S'au românisat, i-a mistuit statul naționalu român; da, fiindcă pe când Societatea St. Ladislau, voindu să mântuescă pe Ciangăi și limba lor maternă, li-a recomandat gratuitu învățatoru ungueri: statul român a respinsu recomandăția numitei societăți cu motivarea, că efectuarea unității naționale opresce, ca in școlele din Româniă să se învețe și in altă limbă decâtu exclusiv in cea românească. — Și legislațiunea României veghiază și asupra formelor esterne ale unității limbei: fiindcă aruncă 50% contribuțiune asupra industriașilor, séu comercianților, cari ar vói să-și pună firma cu inscripțiune într'o limbă străină de cea română“.

„De bună sémă imi veți concede bucuros să nu vă spun, că in Posen, unde preotul, fiindcă a săvirșit serviciul funebru in limba polonă, a fost dus îmbrăcatu cu ornatele bisericesti de-a dreptul in pușcăriă; se vă vorbesc de Prusia, unde proprietarul polon pôte fi despoiat de averea sa erađită dela străbunii séi, séu despre Rusia, pe care o formeză 39 de rasse, între cari și Români din Basarabia.“

După acestea procurorul, abătându-se cu totul dela obiectu, atacă vehementu pe toți Români din această țară, cari folosesc „drepturile primite dela Maghiari“ ca arme de atac in contra

unității politice a statului. Face imputări presei naționale române, și mai alesu „Gazetei Transilvaniei“, despre care a dăsu, că agită mereu, pe fiă-care pagină, de 58 de ani de când există, in contra statului și a naționalității maghiare, compromițându prin acestea libertatea presei. Apoi continuă astfelu:

„Totu pentru unu astfelu de scopu contrar națiunei și statului s'a folosit și se folosește o altă libertate dată bisericesti gr. or., înțelegu autonomia bisericesti, care până in timpurile din urmă a statu sub suprema autoritate a patriarhului sərbescu. Plângerile făcute pentru apăsările, ce vi-le-au făcutu coreligionarii D-Vóstră Sărbi insă, au fost ascultate de acea „minoritate“, care după D-Vóstră e tirană, vi le-a aprețiatu cu bunăvoință și a datu independența totală bisericesti din Ardélu față cu influența sərbescă, și această nu, după cum susțineți D-Vóstră, cu scopu de a vă apăsa in desvoltarea spirituală, morală și națională, ci a făcut'o in credință, că drepturile autonomiei bisericesti dăruite se voru folosi totu așa de cinstit, precum au fostu date, că adevă libertățile bisericelor voru întări și mai multu sentimentul de alipire față cu patria maghiară. Dér ce am esperiatu? Inca ne este tuturora in viaă memoria, cum s'a folositu autonomia bisericesti in locul celu mai sfântu, înaintea tronului, intru acuzarea directă a națiunei maghiare. Acesta s'a întâmplat in trecutulu celu mai apropiatu. Și pentru ce se folosește ea (autonomia bisericesti) astăzi, tocmai in urma agitațiunei deosebite a țării d-vóstră „Gazeta Transilvaniei“? O folosiți pentru împedecarea efectuării unei dorințe fierbinte a națiunei maghiare și adevă o folosiți cu astfelu de mijloce, încatu pentru liniștirea valurilor răscolite a fostu nevoitu să pășescă la mijlocu chiar patrioticulu capu bisericesti, ca să atragă atențiunea autorităților bisericesti să nu degradeze biserică până la rolulu de scenă a agitațiunilor nepatriotice și contrare statului și națiunei...“

In urmă dăce procurorul către jurați, să bage de sémă, că acuzatulu in articolii încriminat desperte națiunea politică maghiară in două părți: pe cei ce nu sunți Unguri i pune într'o parte și dăce, că sunți apăsați și despoiați de drepturi, ér despre Unguri dăce, că ei sub masca unei libertăți false țin in lanțuri pe naționalități, poruncesc asupra lor și-i împedecă in desvoltarea lor morală, spirituală, politică și națională.

Nu este această agitație? „Eu ași vătămă réu încrederea pusă in patriotismulu D-Vóstră“ — dăce mai departe procurorul — „deci chiar și numai pentru unu momentu aș cuteza a mă îndoi, că și inimele D-Vóstră simt vătămarea cea grea, care pentru învinuarea aruncată in față națiunei pretinde satisfăcțiune“, ér discursulu și-lu încheiă cu următoarele cuvinte la adresa juraților:

„D-Vóstră veți declara înaintea lui Dumnezeu și a ómenilor, că pentru cele cuprinse in articolulu încriminat este vinovat atătu autorulu articolului, câtu și redactorulu țării.“

*

După ce a vorbitu procurorul, președintele provocă pe d-lu talmaciu ca să talmăcescă in limba română discursulu d-lui procuror. D-lu Mureșianu rógă pe tribunalul să dispenseze pe d-lu talmaciu de a mai talmaci, căci procurorul a vorbitu două ore întregi cu focu și forte iute și de aceea îi va fi imposibilu d-lui talmaciu de a talmaci acestu discurs așa cum s'ar cere, ca acuzății să se pótă apăra in contra lui, căci chiar stenografu să fi n'ar pôte face acesta. La întrebarea inoită ce li-s'a pusu acuzărilor, decât renunță necondiționat la talmăcirea vorbirii procurorului acuzății răspund că renunță.

Éráși cestiunea limbei.

Președintele întrebă apoi prin talmaciu pe acuzății, decât voiesc să se apere?

Traianu Popu: Cedez cuvântul D-lui Dr. Mureșianu și mi rezervă a vorbi după d-sa. (Strigăte din toate părțile: „nem lehet, sorba kell menni“ — nu se se pôte, trebuie să mergă pe rând.)

Președintele declară, că trebuie să vorbescă mai întâi acuzatulu Popu:

Traianu Popu: Domnule președinte! Onorată curte cu jurați! După ce nu s'a constatat, decât Domni jurați știu românește ori nu, și fiindcă acești numai așa pot primi o imediată impresiune din apărarea mea, decât mă vor înțelege, mă vādă cu durere nevoitu a renunța la apărare, decât nu mă pot folosi cu succes de limba mamei mele. O facu acesta cu atătu mai vörtos, cu câtu nu voiesc nici decum ca pentru persoana mea să jertfesc și să calc în picioru unu principiu de viaă națională. Va să dăcă renunț la apărare și din punctu de vedere principiaru.

Dr. A. Mureșianu: Ați binevoitu, d-le Președinte a accentua înainte de pausă, că onoratulu tribunal nu pôte da locu cererei noastre ca să se întrebe jurații decât știu românește ori ba, din motivulu, că am avé aici destule mijloce de apărare, pentru-că mai întâi articolii împriținați s'a cetit de notar in traducere maghiară autentică, apoi avem apărătoru, care ne pôte apăra in limba maghiară, și in fine avem talmaciu, care ne talmăcesce nouă ceea-ce va dăce procurorul, ér juraților ceea ce vom vorbi noi spre apărarea noastră.

La fiesce-care din aceste pretinse mijloce de apărare permiteți mi să vă răspund in specialu.

Dăce d-lu președinte, că s'au cetit in traducere autentică articuli împriținați? Observu, că o traducere, nici măcar să fi ieșit de la Academia de științe din Pesta, ori dela Academia din Parisu nu pôte reda aceea, ce conține originalu cu aceeași însemnătate și cu acelu efect. Celu ce vrea să cunoscă adevărata importanță a unei scrieri, o cetesce in originalu, nu in traducere. Copia e numai o slabă fotografiă a tabloului originalu.

Constat, că traducerea articulilor împriținați, cum apare ea din actulu de acuzățiune este in multe puncte defectuosă și nu redă ceea ce exprimă originalulu. Dér cumcă cu traducerea nu putem ajunge la nici unu rezultat, ni-a dovedit'o însuși d-lu procuror Dr. Jeszenszky, care punându-se in opozițiune chiar și cu traducerea talmaciului judecătorescu, care a luat'o de basă și primul procuror in actulu de acuzățiune, a susținut aci in discursulu séu, că cuvântulu „Maghiară“, ce s'a întrebuintat in nr. 40 alu „Gazetei“, este sinonim cu „Ungaria“ și că nu are înțelesu geneticu, nu însemnă „Magyarság“ (statalu Maghiarilor) cum l'a tradus talmaciu.

Domnilor! Alta înțelegem noi Români sub „Ungaria“ și cu totul alta sub „Maghiaria“. — Ungaria (Hungaria, Ungarn, Hongrie ș. a.) este unu conceptu politicu, care corăspunde firei și compuneri acestui stat, pe când „Maghiaria“ este unu conceptu de rassă, unu visu alu șovinștilor, cari voru să răstorne bazele firesci, pe care s'a alcătuit acestu stat și voru să-lu declare numai de proprietate a rassei maghiare.

Limba maghiară nu are decât unu cuvântu pentru a exprima conceptulu politicu și naționalitatea genetică: „magyar“ și „Magyarország“. Étă dér conflictulu celu pôte produce traducerea, unu conflictu, pe care d-lu Dr. Jeszenszky ilu înăspresce prin aceea, că contestă aici chiar și esactitatea traducerii autorisate a tribunalului, pe basa căreia ni s'a făcutu procesu. D-lu Dr. Jeszenszky pôte însă să strige câtu va vói, că „Maghiaria“ și „Ungaria“ e totu una, sé știe

insă, că cu cuvintele lui frumoase și pline de emfază nu va pute șterge niciodată de pe fața acestui pământ naționalitățile, care trădesc pe el. (Aplauze prelungite.)

Mai dize d-lu președinte că avem apărător. Sciti domnilor, că legea nu ne silește să avem apărător. Dacă totuși am adus cu noi un apărător nu l'am adus să ne apere în fond, căci numai noi scim de ce am soris și am lucrat așa și nu altfel, numai noi putem să arătăm adevăratele motive și intenții de care am fost conduși, oi l'am adus pentru formele legale, pentru ca să veghiez asupra executării legii, der l'am adus cu noi și pentru aceea, pentru că deja în rândul trecut am făcut trista experiență, că aici nu suntem înțelegători în limba noastră; și fiindcă se tractează aici de o cestiune principiară atât de însemnată pentru raporturile dintre naționalitățile acestei țări, am voit, ca dacă noi nu ne putem apăra, să arate cel puțin avocatul nostru acestor domni jurați din Clușiu, că suntem cetățeni leali, cari pretind numai sfântul lor drept, să nu se depărteze jurații de aici cu acea idee, că noi am fi așa de negrii, precum ne-a zugrăvit înaintea d-lor d-lu procuror Dr. Jezsenszky.

Der, Domnilor, legea ne dă voia să luăm ca apărător și un neadvocat. Puteam să aducem cu noi și un țeran român trecut de 24 de ani de pildă din comitatul Hunădoarei și sunt sigur că acesta ar fi putut spune d-lui procuror, care trăiește la oraș și nu cunoșce nici limba nici necazurile poporului, i-ar fi putut spune ce suferă acestu bravu popor și ce îi amărește inima atât de cumplită. (Aplauze prelungite. Sgomot. Președintele amenință érași cu deșertarea salei).

In fine ne spuse d-la președinte că avem talmaci. Vă întreb, domnilor, are înțeles și poate să existe juriul cu talmaci pe lângă libertatea presei? Nu vedeți și nu sântiți anomalia? Unde, în ce stat mai vedeți aparițiunea străni ca judecătorii și juriul să asculte pe acușai numai prin talmaci? Vorbesc de țările cu populațiune numerosă de diferite limbi, căci cu totul alta este decât aici s'ar rătăci odată un nihilist și-ar publica vr'o foiă volantă, pentru care ar fi tras la răspundere înaintea juriului. Și pe acestu străin, domnilor, totu numai prin talmaci l'ați judeca!

Der ore se nu fiă o deosebire între noi și între străini? Unu popor, care numără milioane de suflete și face parte constitutivă din populațiunea statului să fiă ore tractat pe același picior ca unu străin fugitu aici? Este acesta dreptate, este acesta libertate, este acesta egala îndreptărire, de care vorbesce „legea fundamentală“ din 1868? Talmaciul de ar fi și stenograf, și de ar fi și doi deodată în funcțiune, nu va pute să redé nici odată cuvintele acușailor și înțelesul lor așa, ca jurații să se potă convinge de puterea și de deplina însemnatate a argumentelor ce le aduc în apărarea lor.

Și apoi, Domnilor, la o pertractare înaintea juriului atărna foarte multu dela intonarea cuvintelor. Cum va pute unu talmaci să se reproducă tonul și sentimentele acușailor?

Cu talmaci, d-lor, e imposibilă apărarea înaintea juriului. Numai atunci ar avé înțeles instituțiunea juriului aici, decât la compunerea juriilor s'ar avé în vedere limba acușailor. Acesta ar coreșpunde și cerințelor legii desu amintite din 1868 și dreptății.

A mai adus înainte d-lu președinte, că prin aceea, că ne-am folositu de dreptul de recusare la constituirea juriului am acceptat pe jurații prezenți și nu mai putem să ne plângem că nu cunoscm limba. Mă rog de iertare, d-le președinte, de aici nu urméză că am primitu pe jurați și în cestiunea limbei. Calificațiunea juraților o stabi-

lesce numai o ordinațiune ministerială, der acesta ordinațiune nu pote răsturna legea. Indatorirea judecătorilor de a cunosce limba părților este multu mai pre susu decât ca să fiă regulată printr'o ordinațiune ministerială. Ea trebuie să se înțelegă de sine după lege și nu pote fi obiectu de tocmelă la pertractare.

D-lu ministru de justițiă Szilagy ai dîștu că va stărui pentru ca statul să fiă unu statu de drept și totu să se bucure de libertate și de egalitate. De ce deră nu a luat d-lu ministru și până acuma măsură ca noi țăriștii români fiindu trași înaintea judecății, să fimu înțelegători de jurați și să nu ne sbuciumăm înzadaru cum ne sbuciumăm atâtu noi, câtu și d-voștru ađi aici, unde amu fostu citați cu atăta înțepire și aduși pe o căldură așa de mare și nesuferită, ca să nu fimu înțelegători. (Aplauze din partea Românilor).

Domnule Președinte! Trebuie să ne înțelegem de ce suntem noi ađi aici și cu ce gându amu venit aici. Noi nu amu venit aici cu gândul ca să ne apărăm pielea noastră, ci ca să apărăm unu principiu. Ar fi der o mare greșelă decât ne-am depărta de aici nelămurit.

Este vorba aici, decât noi suntem cetățeni egali îndreptățiți cum ne numesce legea, ori ca suntem considerați numai ca străini, cum ne numia mai deunăđi o foiă a guvernului?

De aceea datoru sunt s'emi ridicu vocea în contra unei praeșe și proceduri, care este și ilegală și nedreptă. Să o scie totu, că noi nu voim să fimu tractați ca străini în această țară, că iubim patria noastră, cum o iubesc și conlocuitorii noștri unguri și că aici pe acestu pământu ne susținem cu totă țaria inimii drepturile noastre.

Voim să fimu tractați în acestu statu ca cetățeni egali îndreptățiți de faptu și nu numai pe hărți și voim să ne bucurăm și noi de aceeași libertate de care se bucură ceilalți cetățeni.

După toate acestea, rog pe d-lu președinte și pe onor. tribunalu ca să ia la cunoscință, că cu cea mai mare părere de rău mă vedu silitu a renunța de a mă apăra aici, ér tot-odată rog ca să se constateze la protocolu, că au fostu aici ađi doi acușai, cari nepuțend fi înțelegători, nu s'au putut apăra în limba lor maternă. (Aplauze prelungite și sgomotose.)

Președintele: Cererea d-lui acușat și așa se implinesce, căci notarul ia la protocolu întregu decursul pertractării.

Rogu acum pe d-lu apărătoru să desvölte pledoaria sa:

Iosif Romanu, apărătorul, la începutul discursului său de apărare câteva răspunsuri foarte potrivite și nimicitoare pentru d-lu substitutu de procuror, răsturnându aserțiunile prin care acesta a înfățișat națiunea română în coloru întunecos. Față cu aserțiunea procurorului, că națiunea română s'a aliat (la 1848) cu dușmanii patriei, d-lu Romanu a răspuns, că atunci, când națiunea s'acuiască s'a datu pe partea lui Mihaiu-Vodă și a tăiatu capulu lui Bathori: ore acesta ce a fost? Mă rog, d-le procuror, răspundeți-mi la acesta. Der când staturile și ordinile Ardélului s'au împărțitu într'unu timpu în două părți: una a chiamat în țără pe Turci, alta pe împératul Rudolful, ce a fostu? Și pentru acesta nici odată nu se pote acusa întreaga națiune.

După acestea, d-lu apărătoru Romanu continuă:

Pentru ca Onor. curte cu jurați să se potă căștiga o convingere internă, că s'a comis delictu în cestiunea de față, trebuie neapăratu să cumpănescă toate acele împrejurări, din cari a provenitu delictul și în urma cărora s'a comis faptulu, care servește de basă a acușatiunei.

Din incidentul, că sigilul unei fabrici de zaharu s'a făcutu cu inscripțiune germană, foile „Kolozsvár“ și „Ma-

gyarsag“ atacă dreptul de a se folosi de diferite limbi — care dreptu este în usu în patria noastră și chiar și prin lege este garantat — purcedend din ideea, că pământul pe care este fabrica e maghiar, așa deră „nix dajes“, învețați și scrieți numai unguresce.

Că ce folos aduce patriei și conviețuirii pacifice a cetățenilor o asemenea provocare țiaristică, eu acesta On. curte cu jurați, nu voiu s'o comentez; trebuie însă să recunoscem, că decât foile maghiare s'au simțitu îndreptățite a aduce în discuțiune, în numele pământului patriei, cestiunea de limbă și a ataca egala îndreptățire, cine ar pute nega diareloru altor naționalități dreptul de a răspunde la acestea?

„Gaz. Trans.“ în numărul său 40 din a. c. a și răspunsu la acesta, care răspuns, decât nu s'ar fi făcutu provocarea, nici odată n'ar fi vedutu lumina, țilei. Notița din acestu număr a fostu numai o simplă polemă țiaristică.

Trecend la cuprinsul și înțelesul notiței din Nr. 40, apărătorul continuă:

Neînțelegerea, pe care se întemeiază acușatiunea, isvoresce din înțelesul geneticu său de rassa și din înțelesul politicu tot-odată alu cuvântului „magyar“.

Nu numai noi Români, oi și ceilalte naționalități facu deosebire între „Hungarus“, care semnifică pe individul politicu, și între „Maghiar“, care semnifică pe individ după rassa și naționalitate. Când așa-deră autorul notiței dice, că „pământul acesta nu e maghiar“, elu n'o dice acesta în înțelesu politicu, ci în înțelesu geneticu de rassa, și sub *Maghiaria* seu *Magyarsági allam* n'a înțelesu pe Ungaria politică, ci a înțelesu o Ungarie de rassa.

A dice și a susținé acesta, nu numai pe basa datelor existente, pe baza existenței diferitelor naționalități, ci chiar și după definirea legii (§ 1 alu legii de uniune și introducerea legii de naționalitate din 1868) nu este nici crimă, nici delictu.

Prin urmare când autorul notiței a dîștu, că pământul și statul acesta nu este numai statul Maghiarilor, seu alu naționalității de rassa, ci alu tuturor naționalităților, elu n'a făcutu alta, decât a datu espreșiune conceptului legalu.

Ce privește cuvântul „usurpator“ (bitorlu) apărătorul dize, că acela nu s'a dîștu, nici nu se referesce nici la locuitorii genetici maghiari, nici la națiunea politică ungară, ci se referă la domni din Clușiu amintiți în notița, ca unii cari în foile unguresci propagă doctrina, că pământul acesta este exclusiv maghiar și că „nics dajes“ ér domni aceia, cari voiescu să sugrume și nimicescă dreptul naționalităților de a se folosi de limba lor propriă, în adevăr merită să fiă gratificați cu epitetul de usurpator.

Acesta fiindu adevăratul înțelesu alu cuprinsului notiței incriminate, speru, ca am doveditu, că în acea notiță nu se cuprinde ațitare la ură în contra naționalității maghiare, pentru că națiunea maghiară ca atare nici n'a fostu amintită în acea notiță.

Afară de acesta, notița numită n'a putut avé altă intențiune, decât a răspunde la provocările nemotivate ale foilor „Kolozsvár“ și „Magyarság“. La o lovitură dată prin țiaru, s'a răspunsu érași prin țiaru. Notița nu conține agitațiune, după cum susține On. foru de acușatiune, nici provocare de natură a ațita directu la comiterea crimei seu delictului. Cătră nimeni nu se adresază provocarea ca „să faceți, ori să facem céstă seu ceea“, din care provocare s'ar nasce crima, seu delictul. Soirea țilei e numai de natură negativă și nu este adresată naționalității maghiare, ci țiaristilor provocatori, pentru a căror fapte naționalitatea maghiară nu pote lua nici odată asupra solidarității și nici nu se pote identifica

cu conceptele lor politice. O astfel de negațiune gólă nu pote servi nici odată ca basă pentru delictul de agitare la ură în contra unei naționalități.

(După o pauză de câteva minute, apărătorul continuă:)

Mă întorc la partea a doua a acușatiunei, care se bazează pe cuprinsul articolului publicat în Nr. 72 alu „Gaz. Trans.“

Articolul acesta nu e altoeva decât o reproducere a cuvintelor și mersului ideilor din unu articolu alu br. Ivor Kaas publicat în Nr. dela 6 Aprilie alu foiei „B. Tagblatt“, și o aplicare a acestor idei la situațiunea Românilor.

Articolul acesta nu se referesce nici la naționalitatea genetică maghiară, nici la naționalitatea politică ungară, ci la o partidă domnitore, la ómenii partidei dela putere. Acestă partidă nu se pote identifica nici cu naționalitatea genetică maghiară, nici cu națiunea politică ungară. Și în acestu înțelesu vorbesce și „Gaz. Trans.“ când dice, că sub o „minoritate“ nu înțeleg rassa maghiară, ci înțeleg acea partidă privilegiată, care are în mână puterea.

Sub cuvântul „privilegiat“ nu se înțeleg, decâtu numai o partidă.

Ce se atinge de casurile aduse relative la ne îndreptățirile, ce li-se facu naționalităților, toate aceste ne îndreptățiri nu sunt de-a se atribui națiunei maghiare, ci acelei partide politice, care s'a alcătuit din națiunea maghiară.

Ori și cum însă s'ar înțelegă acestu conceptu, întreb, că unde se cuprinde în acestu articolu vre-unu delictu, crimă, seu vre-o provocare directă, prevăđute în § 172, pentru că conceptul „privilegiat“ nu s'a dîștu la adresa națiunei maghiare, ci la adresa unui partid, și eu cred, că totu-deuna a fostu și este liberă emularea între partide.

Inainte de-a ne întorce la concluziune, fiă-mi iertat a reflecta la câteva casuri provocate de on. foru de acușatiune.

S'a dîștu adevă, că în Agramu studenți croați au scuipat pe o Ungurică pe stradă, fiindcă acesta nu vorbea limba lor națională. Ei, der acesta s'a întemplat și în Clușiu cu o femeie română. Nu faceți der din acesta cestiune națională.

(Sgomot din partea publicului maghiar.)

Dr. Jezsenszky procurorul, intrerupend pe apărătoru strigă, că susține lucruri, ce nu s'au întemplat.

Iosif Romanu apărătoru, răspunde, că faptul s'a petrecutu și e adevărat.

Protesteză în contra intreruperii procurorului și rogă pe d-lu președinte să spună, că d-sa nu are aici mai multu drept decâtu densusu, ca apărător!

Apoi continuă așa: Țiarul „Kolozsvár“ într'unul din numerii săi trecuți a dîștu, că aici în țera acesta, cuvântul *Român* este deja identicu cu tradarea. Și ce credeți, amu luat'o noi acesta astfelu, ca și cum ni-ar fi dîș'o întreaga națiune maghiară și nu numai unu țiaru? Vedeți der, on. foru de acușatiune, că noi nu facem cestiune națională din astfelu de lucruri.

După-ce am doveditu, că nici notița din Nr. 40, nici articolul de fond din Nr. 172 nu cuprind lucruri, cari în înțelesul strinsu alu cuvântului aru pute servi de basă unui delictu seu crimă, deoarece nu s'a țintitu nici într'unul, nici într'altul din numiții articuli la vătămarea națiunei maghiare, ci aceia au fostu scriși la adresa numai a unei partide, imi iau voia a ruga pe on. jurați și on. tribunalu să achite pe autorul articulelor d-lu Traianu Popu, care a luat asupra s'a răspunderea.

Ce privește acușarea ridicată în contra redactorului Dr. Mureșianu, acesta se bazează pe § 84 alu patentei austriace, care patentă stă afară de cadrul legilor constituționale.

D-lu redactoru Mureșianu însă a de-

fondul nu e de loc complicat, a devenit o „problemă politică amenințătoare”; nu atârnă dela Rusia, ca să înlătorească pedecea. Rezolvarea cestiunii bulgare nu în Petersburg, ci în Viena trebuie să se ceară. „Gazeta din Petersburg” constată intențiunile pacifice ale împăratului Vilhelm și e de părere, că de când ténérul monarchă al Germaniei petrece ca oște în Rusia, s'a întărit speranța tuturor despre adevărata iubire de pace a împăratului Vilhelm al II. Revista lunară din Petersburg „Curierul European”, care se bucură de mare vață, scrie, că apropierea oficială între Germania și Rusia va fi în sine un rezultat favorabil pentru pacea generală, după încordarea dintre ambele state provocată de Bismarck. Câte-va îndatoriri cu toate acestea mai că nu le va lua asupra si Rusia. Ceea ce privesc cestiunea bulgară, de bună seamă, că prezența împăratului german în Rusia nu va schimba lucrurile nici în Bulgaria, nici în peninsula balcanică. Mai multe foi rusești dicu, că această vizită a împăratului Vilhelm în Rusia nu e numai „un act de politețe”, și că alianța triplă organizată de Bismarck, cu retragerea acestuia se pare că și-a perdat însemnătatea ei de mai înainte.

SCIRILE DILEI.

Scoterea limbei grecesci din școle. Ministrul de instrucțiune a dat o circulară tuturor directorilor cercual de studiu ai școlilor, în care le face cunoscut, că va pune în vigoare articolul de lege 30 din 1890, privitor la scoterea limbei grecesci din școle și înlocuirea ei prin o mai îngrijită propunere a literaturii maghiare în legătură cu lectura clasicilor elini în traducere maghiară, și prin desemnă; legea va intra în vigoare în anul școlar viitor și anume treptat începând cu clasa a 5-a. Obiectele acestea, care înlocuiesc limba grecescă, vor fi forma obiectelor de studiu obligate, din care se va face examen regulat de clasă, er celă dintăiu va fi și obiect de studiu la examenul oral de maturitate. La primirea elevilor în clasa V-a vor fi întrebați părinții, că voescă a lăsa pe copiii lor să învețe limba grecescă sau studiile înlocuitoare. O schimbare a obiectelor de învățământ se poate face numai la începutul anului școlastic prin depunerea unui examen de primire. Circulara această conține hotăriri amărute pentru aplicarea legii celei noue și totă odată un complet plan de învățământ.

Adunarea generală a Despărțământului XII (Deșu) al „Asociației” este convocată pe 7 Septemvre n. c. în Deșu.

Circularea străinilor în Brașov e în anul acesta atât de mare, încât în cele 6 hotele, ce sunt aici, nu mai încap. Parte mare din străini întreprind escursiuni prin munți, mai ales pe Postovaru și Cristianul-mare. Registrul casei de adăpostire de pe Postovaru arată acum numărul de 1070 de vizitatori, pe când în anul trecut până în luna lui Octomve au fost numai 1021.

Reuniunea învățătorilor români gr. cat. din comitatul Cojocnei. D-lu pedagog absolut Petru Conda ne scrie, că în 5 Augustu n. c. s'a ținut în Clușiu adunarea generală a învățătorilor români din comitatul Cojocnei, la care deși dintre 200 de învățători nu s'au prezentat decât abia a treia parte, a fost însă de față un număr destul de însemnat pentru a pute aduce hotăriri valide. Adunarea și în special alegerea funcționarilor a decurs în totă regula, sub presiunea d-lui canonic din Blășiu Gavrila Popă, care deschise prima ședință prin o cuvântare frumoasă și forte la locul său. S'a ales cu pre-

ședinte al Reuniunii d-lu Iacobu Mureșanu, învățător în Clușiu. Cătu pentru alegerea celorlalți funcționari ai Reuniunii, d-lu Conda nu ne pte da informațiuni, der speră și-și exprimă dorința, ca vre-unul dintre funcționari, mai ales însă secretarul, să publice și încă cătu mai curându un raport amănunțit despre decursul întregi adunări. „Decă ați pornit — dice domnul Conda — interesați-vă de lucru și mergeți înainte, copii; puneți-vă toate puterile pentru înaintarea nemului nostru, căci altmintelean suntem perduți!”

Nenorocire. Ni-se scrie din Parța (Banat) cu datul 8 Augustu: „Unu bietu Român în etate de 30 de ani, locuitor în comuna vecină Lighedu, cercul Ciacovei, comit. Timișora, cu numele Pavelu Mișigă, venindu la sora lui măritată în comuna Parța după Avramu Milovanu, dela începutul secerei, după ce s'a gătut lucrul, Lună în 6 Augustu s'a dus cu caii la pășune, a lăsat caii și s'a dus în pusta Cărbunari a Domnului Spăice alu nostru la cucuruză ca să-lă vadă, și a ruptu 3 cucuruzi din ai lui, că are în parte la Domnu și a făcut un foc și a friptu cucuruză să mănăce și l'a făjunu sminta lui. Adecă amezăla și cădendu în foc a ars, frīgându-se peste totă și numai Mercuru l'au aflatu păstorii Domnului Capise dela pustă totu ars în focu cu bătu'n mână și cu o funiă dela cai încinsu după cum lăsa caii să pască. Păstarii au făcut de scire la D-lu Provisoru la curte, de aci la autorități și a venit medicul cercual și cu unu domnu dela comitat și l'au secționat și au aflat, că din sminta lui, ce a avut, mai de multor a picat în foc și a ară, adecă și-a friptu fața totă, mânele și picioarele și peste tot. Soru-sa l'a cunoscut de pe băta, care l'era în mână. Joi dimineața l'a înormentat preotul N. Groza în cimiterul dela comuna noastră.

Junimea Română e numele unei foi române, ce a început să apară totă la două săptămăni, Dumineca, în Beregsău (comit. timișu). Scopul foi e cultivarea Tinerimei sătene. Prețul abonamentului e 1 fl. 60 cr. pe an. Ii dorim viață lungă!

Laudă ministerială. Ministrul-ședinte ungurescu și-a exprimat satisfacțiunea față cu abnegațiunea, zelul și consciința, cu care d-lu Jakab Alajos, scriitoru la tribunalul reg. din Brașov, și-a împlinit datorița față cu institutul oculistic din locu.

Cursu pentru învățarea jocurilor. Măestrul de jocu Franciscu Fiedler face cunoscut, că cu 1 Septemvre n. c. va deschide în Brașov cursu pentru învățarea jocurilor, care va dura 3 luni. Taxa instrucțiunii pentru o persoană este 12 florini.

„Răpita.” Din Strigoniu se telegrafiază, că fata Augusta Săndor a dispărut. Se presupune, că „răpitorul” ei — vorba se fiă — este fostul director alu preparandiei arhiepiscopesci, Edm. Tallian, care a dimisionat din funcțiune și a părăsit Strigoniul fără a și mai lua rămasu bun.

Institutul pasteurian în Buda-Pesta.

Intre număratele bôle, de care este cercată omenirea, una dintre cele mai grozave este turbarea. Acestă bôla nu se naose în om, se naose însă în unele animale, mai cu seamă în câni, pisici, lupi ș. a. Dela aceste animale turbate se transplantă bôla forte ușor la alte animale sau și la omeni prin mușcare.

Până bine de curându nu era cunoscut nici un mijloc de scăpare de această înfricoșată bôla. Celu mușcat de un animal turbat trebuia să se prăpădească în cele mai mari chinuri.

Doctorul Pasteur din Parisu este, care a aflat un mijloc, și încă un singur mijloc de cură contra acestei bôle. Doctorul Pasteur nu a ținut secretu acestu mijloc de mântuire, ci l'a dat publicității, ca cu atât mai mult să se pte folosi de elu omenirea întregă. Astfel vedem, că pentru curarea numitei bôle după modelul cel din Parisu s'au înființat institute în Pesta, în București ș. a.

Susținerea acestor institute este împreunată cu mai multe spese și greutate și nu se plătesc pentru un singur oraș, deorece această bôla se ivesc mai rar: se plătesc însă pentru un centru sau pentru capitala unei țeri.

În Pesta s'a înființat acestu institutu numai în Aprilie a. c. și până acum au fost vindecați aproape la 300 de bolnavi din totă țera. În continuu se află la cură câte 40 până în 50 de pacienți.

Cura se urmază astfel: iepuri de casă se oculază cu un fel de otravă, venin pasteurianu. După oculare iepurii se aședă într'o cameră separată în nisce colivii de feru, unde în timp de nouă până în patru-spre-dece zile moru. După ce moru iepurii, se iau dela ei creeri și meduva din șirul spinării și se aședă într'o cameră întunecată în nisce sticle, unde se lasă atăta timp, până când se uscă bine. Carnea iepurilor se arde într'unu cuptor anume făcut spre acestu scop. Operațiunea ce se face cu iepurii se pte face și cu alte animale, d. es. cu câni.

Din mēduva și din creeri astfel uscați, prepară apoi o substanță fluidă, cu care se oculază pacienții în șele de ambele părți, adecă în partea din jos a cōstelor.

Cura durează 13 până în 15 zile; anume la cei ușor mușcați 13 zile, eră la cei mai greu mușcați 14 până în 15 zile. În cele dintăiu cinci zile se oculază pacienții de două-ori pe zi, er în zilele următoare numai odată pe zi.

Acestu mijloc de cură este forte sigur și cu deplin succes, așa încât nu s'a întemplată nici un casu, ca la vre-unu pacient, după ce a terminat în regulă această cură, să fi eruptu bôla de turbare. Cura trebuie începută cât mai curându după mușcare, în totu casul trebuie înainte de a erupe bôla de turbare, căci după ce a eruptu această bôla, nu mai pte ajuta nimic această cură.

Majoritatea pacienților constă din copii; sunt însă pacienți și în etate de 50, 60 și peste 70 de ani. Astfel a venit în zilele trecute din Sf. Andreu, comitatul Pestei, o familiă întregă mușcată de un câne turbat, adecă: tata, mama trei copii și o bunică bătrână. Pacienți sunt din diferite părți ale țerei și de diferite naționalități. Sunt și Români dela Timișora, dela Hălmagiu, dela Arad, Brașov și din alte părți.

Dela Brașov se află o copilă a parochului V. Sfetea mușcată de un câne turbat cu numele Caesar alu primarului cetății. Aci au fost curați în luna trecută și cei 14 Români dela Hătegu mușcați toți de un câne turbat. Mulți dintre pacienți sunt mușcați și șgăriați de pisici turbate.

Cura se urmază aici cu o acuratețe deosebită. Institutul stă sub conducerea Doctorului Hőgyes András, profesor de universitate. Ca asistenți funcționează Dr. Lőte, Dr. Reich și doctorandul Leb, care a fost multu timp și la institutul pasteurian din București.

Institutul este înființat numai din anul acesta și nu-și are localul său propriu, ci se află într'o secțiune a spitalului dela Clinică. Pacienții nu sunt internați aicea. Cei mai mulți au locuințe private; eră cei de totu șerați se internă în spitalul cel nou comun al Pestei, care se află într'o depărtare destul de mare dela Clinică. Ranele celor mușcați nu se lăgă în acestu institutu, căci aci se efectuează numai

oculația. Cei ce se află internați în spitalul comun al se lăgă parte la Clinică, parte la alte spitale, respective la alți medici.

Cura este gratuită, pacienții nu plătesc nimic pentru cură; ei au să se îngrijescă numai pentru locuință, mănăcare și alte lucruri de lipsă.

De dorit ar fi, ca institutul să-și aibă localul său propriu, unde să fiă internați și pacienții și să fiă provăduți cu cele necesare; căci este greutate pentru pacienți a căuta și a susține cu bani scumpi locuințe private; și pentru cei internați în spitalul comun al încă este greutate a percurge de două-ori pe zi această mare distanță dela institutu până la spital, cu deosebire vera, în căldura cea mare și ierna în frigul cel mare. Totodată ar fi bine, decă și-ar lua dispoziții, ca ranele pacienților să fiă legate totu în acestu institutu, ca astfel ei să nu fiă siliți a merge la alte spitale, respective la alți medici pentru legarea ranelor.

Incheiu cu observarea ce o făcu într'una din zile unu pacient: Celor mari și puternici, cari cu scop și fără scop jertfescă omenirea cu decile și sutele de mii, li-se ridică monumente grandioase; der ore doctorului Pasteur, care cu invențiunea sa ingenioasă a scapat și scapă din chinuri și dela mōrte dec și sute de mii de omeni, ce monumentu i-se va ridica?

Pesta, 5 (17) Augustu 1890.

S.

Correspondența „Gaz.” Trans.

Comitatul Hauladării, Augustu 1890.

Domnule Redactor! Cu mândria sufletescă vinu a Vă relata decursul adunării generale a despărțământului VI al „Asociației Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român”, din estă an.

Pe ziua de 10 Augustu st. n. convocase comitetul central a susamintitului Despărțământu, adunarea sa generală în comuna Hondolă.

Și eu, ca unul dintre aceia, cari mă interesez de progresul poporului român, mă asociau cu o grupă a oșpeților, cari plecaseră de cu dimineața din Deva a asista la această multă promițătoare adunare.

Cele petrecute și observate mi-au umplut inima de bucurie. Unu șir de trăsuri cu elita societății române din împrejurimea comunei Hondolă varia drumul în spre țintă, când la unu locu marcant, la o stâncă, numită „Bolovanu” meta hotarului hondoleanu, trăsurile se opriră. Dintr'o depărtare neînsemnată auzirăm odată unu murmur amestecat cu acordele unei muzice de lăutar, care cânta unu marșu popular din aceste ținuturi.

La puțină așteptare, debută de-odată în ordine exemplară și în colone dese o mulțime de săteni îmbrăcați sərbătorește, în fruntea lor cu vrednicul și multu respectat protopresbiteru Basiliu Piposu, Petru A. Mihupu, parochul din Hondolă, Petru Irimie, proprietaru mare și unu număr considerabil de inteligență din Hondolă și satele învecinate, mai alesu preoți, proprietari și comercianți mai distinși.

Ajunși la imediata apropiere, întâmpinatorii se opriră, muzica la semnal încetă, și acum pași înaintea directorului Despărțământului VI, conducătorul hondolenilor veteranul protopop, Basiliu Piposu, și cu voce sonoră în termeni aleși și călduroși binevenți pe oșpeții sosiți între urări șgomotoase de „să trăiescă”.

După încetarea urărilor, directorul Despărț. Ioan Papiu, emoționat, mulțami pentru întâmpinarea frumoasă și adevărată frățescă. Apoi se făcură prezențările obișnuite reciproce între cei încă necunoscuți.

Dela „Bolovanu” apoi merserăm cu toții pedestri între cântece însuflețitoare până în comună, unde fuseserăm

Farbige Seidenstoffe von 60 kr. bis fl. 7.65

p. Meter—glatt und gemustert (circa 2500 versch. Farben und Dessins)—

Căştigul

Unu institutu de bancă caută ori unde persoane pentru vândarea în rate a losurilor permise prin lege.

Advertisement for LE HOUBLON cigars, featuring a logo and text in German and French.

Sosirea și plecarea trenurilor în Braşov.

I. Plecarea trenurilor:

- 1. Dela Braşov la Pesta: Trenul de persoane: 10 ore 32 minute sera. Trenul accelerat: 2 ore 43 minute după amez.

II. Sosirea trenurilor:

- 1. Dela Pesta la Braşov: Trenul de persoane: 5 ore 20 minute diminea. Trenul accelerat: 2 ore 23 minute după amez.

Turnătoria de feră și fabrica de maşini a lui SCHLICK,

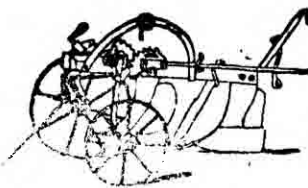
SOCIETATE PE ACȚII IN BUDAPESTA.

FABRICA ȘI BIROULU: VI., Kulső váci-ut 1696/99, BIROULU IN ORASU ȘI DEPOSITULU: VI., Podmaniczky-uteza 14,

Recomandă escelentă construatele, solidă executatele și cu mai multe din cele mai maré premii distinsele

Pluguri patent. ale lui SCHLICK cu 2 și 3 brazde,

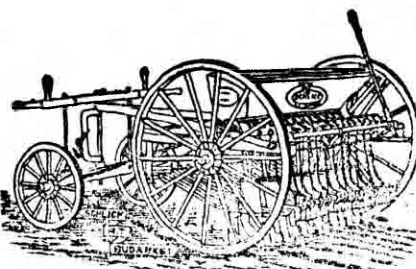
Pluguri Rayal patent,

Pluguri-Rayal, cari se conduc de sine, Pluguri originale ale lui Schlick și Vidats cu unu fieru (brazdă), unelte pentru lucrarea pământului, grape și spărgători de bulgari.

Maşini de semănatu în rânduri „HALADAS“, patentate ale lui Schlick.

Maşini de semănatu în latu, unelte pentru plantarea porumbului și a sfeceleuru pentru pluguri cu mai multe brazde.

Mai departe s'afă: Garnitură de treierat cu Vaporu și cu Vertejă (Göpel), mori pentru curățitu cerealeloră (sistemū Baker și Vidats), maşini pentru prepararea nutrețului, mori pentru sfărămarea porumbului (cucuruzū), mori de măcinatū și instalațiuni pentru mori de ulei.

Maşini originale americane de seceratū și legatū snopi, maşini de cositū erba.

Prețurile cele mai eftine. — Modalități de plată favorabile.

Prețuri-curente la cerere gratis și franco.

281,21-15 Cu înaltă stimă Direcția turnătoriei de feră și a fabricii de maşini a lui SCHLICK — societate pe acții.

Mersul trenurilor

pe liniile orientale ale căii ferate de stat r. u. valabilu din 1 Iunie 1890.

Large railway schedule table with multiple columns for routes (Budapesta-Predealu, Predealu-Budapesta, etc.) and train times.